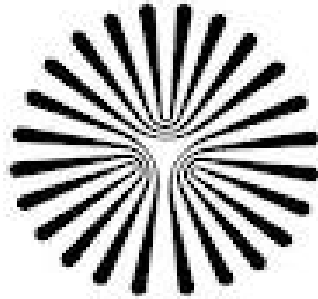

الله

الله

دانشگاه پیام نور

دانشکده علوم انسانی

گروه علمی روان شناسی

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته روان شناسی عمومی

عنوان پایان نامه:

مقایسه‌ی اثربخشی آموزش مهارت حل مسأله و هوش هیجانی بر

کاهش پرخاشگری دانش آموزان پسر دبیرستانی شهر قرچک

استاد راهنما: دکتر مهدی دهستانی

استاد مشاور اول: دکتر علی زاده محمدی

استاد مشاور دوم: دکتر حمید کمرزین

نگارش: سید علیرضا گنجی

اسفند ۱۳۹۰

تقدیم

به همسرم که غزل زندگی را ترنم می‌کند

و به دو فرزندم تا علم را چراغ را ه آینده‌ی خود نمایند

سپاس و قدردانی

حمد و سپاس شایسته‌ی خداوندی است که با عنایات ویژه و لایتناهی خود زمینه و توان کسب علم و دانش را برای پویندگان آن مهیا و طی طریق به سمت کمال واقعی را بر آنان هموار می‌سازد. از خداوند سبحان که همواره از الطاف بی‌کرانش بهره‌مند بوده‌ام و این توفیق را نیز از او دارم سپاسگزارم.

از استاد بزرگوار جناب آقای دکتر مهدی دهستانی که با سعی صدر و متانت در فرایند پژوهش و تدوین و تحریر این پایان‌نامه از رهنمودها، تخصص و تجارب ارزنده‌ی ایشان بهره‌مند بودم قدردانی می‌نمایم. همچنین از جناب استاد دکتر علی زاده‌محمدی که از مشورت با ایشان نیز در طول فرایند پژوهش بهره‌های فراوان بردم و راهنمایی‌های دلسوزانه‌ی ایشان در ارائه‌ی بهتر پژوهش بسیار اثر بخش بوده تشکر و قدردانی می‌نمایم. از جناب استاد دکتر حمید کمرزین نیز به لحاظ بهره‌مندی از رهنمودها و مشورت ایشان در روند اجرای پژوهش قدردانی می‌نمایم.

چکیده:

این پژوهش با هدف بررسی مقایسه‌ی اثربخشی آموزش مهارت حل‌مسأله و آموزش هوش هیجانی در کاهش پرخاشگری دانش‌آموزان پسر دبیرستانی شهر قرچک می‌باشد. روش مطالعه نیمه‌تجربی با طرح پیش‌آزمون و پس‌آزمون است. نمونه‌ی پژوهش شامل تعداد ۴۵ نفر دانش‌آموز با پرخاشگری بالا می‌باشد که به‌وسیله‌ی آزمون پرخاشگری باس‌وپری (۲۰۰۵) از بین دانش‌آموزان پسر دبیرستان‌های شهر قرچک انتخاب شدند. بر اساس طرح آزمایشی، دانش‌آموزان در سه گروه ۱۵ نفره قرار گرفتند. یک گروه آموزش مهارت حل‌مسأله و یک گروه آموزش هوش هیجانی را در ۶ جلسه‌ی ۲ ساعته دریافت کردند و گروه سوم به عنوان گروه کنترل هیچ آموزشی دریافت نکردند. نتایج تحلیل کوواریانس و آزمون تی داده‌های حاصل از پیش‌آزمون و پس‌آزمون نشان داد که هر دو روش آموزش (حل‌مسأله و هوش هیجانی) به‌طور معنی‌داری با کاهش میزان پرخاشگری در بین دانش‌آموزان ارتباط دارند.

کلیدواژه: پرخاشگری، دانش‌آموز پسر دبیرستانی، مهارت حل‌مسأله، هوش هیجانی

فصل اول- طرح مسأله

۲	۱-۱ مقدمه:
۳	۲-۱ بیان مسأله:
۵	۳-۱ سؤال‌های پژوهش:
۶	۴-۱ فرضیه‌های پژوهش:
۷	۵-۱ متغیرهای پژوهش:
۸	۶-۱ تعریف عملیاتی متغیرها:
۱۰	۷-۱ ضرورت و اهمیت پژوهش:
۱۲	۸-۱ اهداف پژوهش:

فصل دوم- گسترده‌ی نظری و سابقه‌ی پژوهش

۱۴	الف) مفاهیم و نظریه‌های پرخاشگری
۱۴	۱-۲ مقدمه:
۱۴	۲-۲ مفهوم پرخاشگری:
۱۵	۳-۲ تعریف پرخاشگری:
۲۰	۴-۲ انواع پرخاشگری:
۲۰	۲-۴-۱- نوع خوش خیم:
۲۰	۲-۴-۲- نوع بدخیم:
۲۱	۵-۲ دیدگاه‌ها و نظریه‌های پرخاشگری:
۲۴	۶-۲ مدل چند بعدی باس و پری

۲۷	۲-۷ پرخاشگری در نوجوانی:
۲۸	۲-۸ درمان پرخاشگری:
۳۱	ب) تاریخچه، مفاهیم و نظریه‌های هوش هیجانی
۳۱	۲-۹- مقدمه:
۳۴	۲-۱۰ مرور نظری بر تاریخچه هوش هیجانی:
۳۵	۲-۱۰-۱ دیدگاه اولیه‌ی مایروسالووی:
۳۶	۲-۱۱ اهمیت هوش هیجانی:
۴۰	۲-۱۲ تعاریف هوش هیجانی:
۴۱	۲-۱۲-۱ تعریف مایروسالووی:
۴۲	۲-۱۲-۲ تعریف گلمن:
۴۲	۲-۱۲-۳ سایر تعاریف:
۴۳	۲-۱۳ دیدگاه‌ها و مدل‌های هوش هیجانی:
۴۳	۲-۱۳-۱ الگوی توانایی:
۴۴	۲-۱۳-۲ الگوی ترکیبی گلمن:
۴۶	۲-۱۳-۳ مدل هوش هیجانی-اجتماعی بار-آن:
۴۷	۲-۱۴ آموزش هوش هیجانی در مدارس:
۵۲	ج) تاریخچه، مفاهیم و نظریه‌های حل مسأله:
۵۲	۲-۱۵- مقدمه:
۵۴	۲-۱۶ مرور نظری بر تاریخچه‌ی حل مسأله:
۵۷	۲-۱۸- ضرورت آموزش حل مسأله:
۵۸	۲-۱۹ آموزش حل مسأله در مدارس:

۶۰ ۲۰-۲ مدل های حل مسأله:

۶۲ ۲۱-۲ درمان به وسیله روش حل مسأله:

فصل سوم-فرآیند روش شناختی

۶۸ ۱-۳ شرح پژوهش:

۶۹ ۲-۳ جامعه‌ی آماری:

۶۹ ۳-۳ نمونه و روش نمونه‌گیری:

۷۰ ۴-۳ ابزار اندازه‌گیری

۷۰ ۱-۴-۳ پرسشنامه‌ی پرخاشگری باس‌وپری:

۷۳ ۵-۳ برنامه‌ی آموزش هوش هیجانی:

۷۴ ۶-۳ برنامه‌ی آموزش حل مسأله:

۷۵ ۱-۷-۳ روش آموزش هوش هیجانی:

۷۶ ۲-۷-۳ روش آموزش مهارت حل مسأله:

۷۸ ۸-۳ روش پژوهش:

۷۹ ۹-۳ روش تجزیه و تحلیل داده‌ها:

فصل چهارم-تجزیه و تحلیل آماری

۸۱ ۱-۴ مقدمه:

۸۱ ۲-۴ تجزیه و تحلیل داده‌ها:

۸۲ ۱-۲-۴ الف) توصیف داده‌ها

۸۷ ۲-۲-۴ ب) تحلیل استنباطی

۸۷ ۱-۲-۲-۴ فرضیه‌ی اول:

۸۷ ۲-۲-۲-۴ فرضیه‌ی دوم:

۸۸	۴-۲-۲-۳ فرضیه سوم:
۹۳	۴-۲-۲-۴ فرضیه های فرعی:
۹۷	فرضیه ی فرعی اول:
۹۸	فرضیه ی فرعی دوم:
۹۹	فرضیه ی فرعی سوم:
۱۰۰	فرضیه ی فرعی چهارم:

فصل پنجم-بحث و نتیجه گیری

۱۰۳	۱-۵ مقدمه:
۱۰۳	۲-۵ فرضیه های اصلی:
۱۰۳	۵-۲-۱ فرضیه ی اول:
۱۰۶	۵-۲-۲ فرضیه ی دوم:
۱۰۸	۵-۲-۳ فرضیه ی سوم:
۱۰۹	۵-۳ فرضیه های فرعی:
۱۱۲	۵-۲ محدودیت های پژوهش:
۱۱۲	۵-۳ پیشنهادات:
۱۱۴	منابع
۱۳۳	پیوست ها:
۱۳۳	پیوست الف: پرسشنامه پرخاشگری باس و پری

فهرست جداول

۴۴	جدول (۱-۲) مدل توانمندی‌های عاطفی گلمن (۲۰۰۱)
۶۲	جدول ۲(۲-۲) راهبرد آموزش حل مسأله اسپيواک و شوره
۸۱	جدول (۱-۴) نمرات توصیفی پیش‌آزمون و پس‌آزمون در گروه‌های آزمایشی و گواه
	جدول (۲-۴) مقایسه‌ی نمرات توصیفی پیش‌آزمون و پس‌آزمون گروه حل مسأله با گواه در
۸۴	خرده‌مقیاس‌ها
	جدول (۳-۴) مقایسه‌ی نمرات توصیفی پیش‌آزمون و پس‌آزمون گروه هوش هیجانی با گواه در
۸۶	خرده‌مقیاس‌ها
۸۶	جدول (۴-۴) آزمون t گروه حل مسأله با گواه
۸۶	جدول (۵-۴) آزمون t گروه هوش هیجانی با گواه
۸۷	جدول (۶-۴) کوواریانس دو گروه آزمایشی در پرخاشگری کل
۸۹	جدول (۷-۴) برابری واریانس خطا
۸۹	جدول (۸-۴) کوواریانس گروه‌ها
۹۰	جدول (۹-۴) آزمون مقایسه‌ی میانگین‌ها (توکی)
۹۰	جدول (۱۰-۴) آزمون مقایسه‌ی میانگین گروه‌ها (توکی)
۹۲	جدول (۱۱-۴) آزمون برابری کوواریانس
۹۳	جدول (۱۲-۴) تحلیل کوواریانس چند متغیری خرده‌مقیاس‌ها
۹۳	جدول (۱۳-۴) برابری واریانس خطای خرده‌مقیاس‌ها
۹۴	جدول (۱۴-۴) تحلیل کوواریانس چند متغیری گروه‌ها
۹۵	جدول (۱۵-۴) آزمون مقایسه‌ی میانگین‌های خرده‌مقیاس‌ها (توکی)
۹۶	جدول (۱۶-۴) آزمون مقایسه‌ی میانگین‌های خرده‌مقیاس‌های گروه‌ها (توکی)

فهرست نمودارها

۵۹	نمودار (۱-۲) زیگزاگ حل مسأله (رینهلد، ۲۰۰۸)
۶۴	نمودار (۱-۳) دیاگرام روش پژوهش
۸۲	(نمودار ۱-۴) مقایسه‌ی میانگین‌های گروه‌ها در پیش و پس‌آزمون
۸۴	(نمودار ۲-۴) پیش‌آزمون و پس‌آزمون حل مسأله در خرده‌مقیاس‌ها
۸۵	نمودار (۳-۴) نمودار پیش‌آزمون و پس‌آزمون گروه هوش هیجانی در خرده‌مقیاس‌ها
۸۵	نمودار (۴-۴) نمودار پیش‌آزمون و پس‌آزمون گروه کنترل
۸۸	نمودار (۵-۴) شیب خط دو گروه در مقیاس پرخاشگری کل
۹۱	نمودار (۶-۴) مقایسه‌ی میانگین‌ها مقیاس پرخاشگری کل
۹۷	نمودار (۷-۴) مقایسه‌ی میانگین‌ها مقیاس پرخاشگری بدنی
۹۸	نمودار (۸-۴) مقایسه‌ی میانگین‌ها مقیاس پرخاشگری کلامی
۹۹	نمودار (۹-۴) مقایسه‌ی میانگین‌ها مقیاس خشم
۱۰۰	نمودار (۱۰-۴) مقایسه‌ی میانگین‌ها مقیاس خصومت

فصل اول

طرح مسأله

۱-۱ مقدمه:

از نظر تاریخی مدارس همواره برآموزش تحصیلی کودکان، تقویت مهارت‌های آن‌ها در خواندن، نوشتن و حساب کردن متمرکز بوده‌اند اما امروزه متخصصان آموزش و پرورش دریافته‌اند که چالش‌های عصر جدید و خواسته‌های کنونی جامعه نیازمند مهارت‌های افزوده‌ای در حیطه‌ی آگاهی هیجانی، تصمیم‌گیری، تعارض اجتماعی و حل تعارض‌اند (سازمان همکاری اقتصادی و توسعه^۱، ۲۰۰۳/۱۳۸۵). بارها اصطلاح پرخاشگری را شنیده‌ایم اما هنگامی که می‌خواهیم آن را دقیقاً تحلیل یا تعریف کنیم کاری بسیار مشکل است و این اصطلاح مبهم به نظر می‌رسد، کشتارهای دسته‌جمعی، قتل‌های انفرادی، تجاوز، تبعیض، محروم کردن از حقوق اولیه، همه گویای چهره‌ی زشت و خشن انسان نسبت به هم‌نوعان خود است (کریمی، ۱۳۸۵). نتایج پژوهش‌ها نشان داده‌است که پرخاشگری از شاخص‌های مهم پاره‌ای از اختلالات روانی مانند اختلال سلوک، اختلال فزون‌کشی (دری^۲، توپین^۳، پوز^۴، مرسی‌یر^۵، فورتین^۶، ۱۹۹۹) و اختلال شخصیت ضداجتماعی (سوخودولوسکی و راچکین^۷، ۲۰۰۴) به شمار می‌آید. هم‌چنین رفتار پرخاشگرانه با بیماری‌های جسمانی مانند بیماری قلب و عروق (ایسپنس^۸، ۱۹۹۶) و سردرد تنشی (ماترازو^۹، کاشکات و پریچارد^{۱۰}، ۲۰۰۰) نیز در ارتباط است. تحقیقات نشان داده‌اند که هوش هیجانی با سازگاری اجتماعی (چان^{۱۱}، ۲۰۰۶، اسجورگ^{۱۲}، ۲۰۰۸) و مهارت‌های اجتماعی و ارتباطی (گور^{۱۳}، ۲۰۰۱) رابطه‌ی مثبت و با رفتارهای ناسازگارانه‌ی مردان رابطه‌ی منفی دارد. برخی پژوهش‌ها نشان داده‌اند که آموزش هوش هیجانی باعث رشد معنی‌دار رابطه‌ی سازگاری و

1- Organization for Economic Cooperation and Development

2- Dery

3- Toupin

4- Pauze

5- Mercier

6- Fortin

7- Sukhodolsky&Rachkin

8- Espnes.G.A

9- Materazzo

10- Catchcart&Pritchard

11- Chan

12- Sjoberg

13- Gore

مدیریت تعارض می‌شود (سالا^۱، ۲۰۰۴). علاوه بر این پژوهش‌های دیگر نشان می‌دهد که کودکان پرخاشگر نسبت به کودکان دیگر از نظر شیوه‌ی تفکر متفاوت هستند، آن‌ها راهبردهای مثبت کمتری نسبت به کودکان دیگر ارائه می‌دهند. آن‌ها بیشتر اطمینان دارند که راهبرد پرخاشگرانه سازگارتر است و این طور قضاوت می‌کنند که راهبردهای پرخاشگرانه کمتر باعث آسیب می‌شود (هین^۲، ۱۹۹۸). مهارت حل‌مسأله یکی از کارکردهای عالی ذهن است که اکتساب آن معمولاً به آموزش نیاز دارد. اگرچه انسان در حوزه‌های مختلف با مسائل متنوعی مواجه است با این حال می‌توان اصولی کلی را در نظر گرفت که تقریباً در هر نوع مسائلی کاربرد دارد و شامل مجموعه‌ی پیچیده‌ای از مؤلفه‌های شناختی، رفتاری و نگرشی و فرایندهای چند مرحله‌ای است (مایر^۳، ۱۹۸۳). باتوجه به تأثیر آموزش مهارت‌های فوق در رفتار پرخاشگرانه ضرورت انجام این تحقیق متصور می‌شود، هم‌چنین از لحاظ مقایسه‌ی دو روش آموزش حل‌مسأله و هوش‌هیجانی این پژوهش در نوع خود تازه و نو می‌باشد.

۱-۲ بیان مسأله:

پرخاشگری یکی از مسائل مهم در دوران نوجوانی است (نانجلی^۴، اردلی^۵، کارپنتر^۶ و نیومن^۷، ۲۰۰۴، پلگرینی^۸ و لانگ^۹، ۲۰۰۲) و به عنوان یک مشکل شدید و رو به افزایش در میان نوجوانان شناخته شده‌است و در حال حاضر پرخاشگری یک مسأله‌ی اجتماعی و یکی از موضوعات اساسی بهداشت روانی به حساب می‌آید (نیکولسون^{۱۰}، ۲۰۰۳). مشاهده‌ی جهان اطراف گویای این است که این مشکل رفتاری در بین همه‌ی انواع جانداران، طبقات اجتماعی - اقتصادی، و مراحل مختلف سنی دیده می‌شود (ملکی، ۱۳۸۵). مسائل مرتبط با خشم مانند

1- Sala

2- Hain

3- Mayer

4- Nangle

5- Erdly

6- Carpenter

7- Newman

8- Pellegrini

9- Long

10- Nicholson

رفتارهای مقابله‌ای، خصومت و پرخاشگری از علل اصلی مراجعه‌ی نوجوانان و کودکان به مراکز مشاوره و روان‌درمانی است (آبیکوف^۱ و کلین^۲، ۱۹۹۲، سوخودولسکی^۳، کاسینوف^۴ و گرمن^۵، ۲۰۰۴). عدم مهار رفتار پرخاشگرانه علاوه بر این که می‌تواند باعث ایجاد مشکلات بین‌فردی و جرم‌ویزه و تجاوز به حقوق دیگران شود، می‌تواند درون‌ریزی شده و باعث انواع مشکلات جسمی - روانی مثل زخم‌معه، سردردهای میگرنی و افسردگی گردد (الیس^۶، ۱۹۸۸). پژوهش‌ها نشان می‌دهد که کودکان و نوجوانان می‌توانند مدیریت احساساتی مانند خشم را بیاموزند (نیکولسون، ۲۰۰۳).

یکی از روش‌های کنترل خشم آموزش مهارت حل‌مسأله است. آموزش مهارت حل‌مسأله مجموعه‌ای از مراحل است که شرایطی را برای هدایت کودک فراهم می‌کند تا در موقعیت‌های اجتماعی با پاسخ‌های سازگارانه نسبت به هم‌دلان عمل کنند (فرنچ^۷، ۱۹۹۲). مدیریت هیجان خشم، مربوط به کاهش سطوح پرخاشگری و افزایش سطح کفایت‌های اجتماعی و عاطفی است. کودکی که هیجان خود را کنترل می‌کند می‌تواند با هیجان‌ات خود برخورد کند و آن‌ها را به شیوه‌های مورد قبول اجتماعی بیان نماید (هندرن^۸، ۱۹۹۸). یکی از مهم‌ترین مهارت‌های اجتماعی آموزش هم‌نوایی به عنوان بنیان حل‌مسأله و مدیریت هیجان مطرح می‌شود (ایگرت^۹، ۱۹۹۴) و شواهد بسیاری وجود دارند که نقش هم‌نوایی را در ارتقاء تحصیلی نوجوانان نشان می‌دهد و رفتارهای اجتماعی را بهبود می‌بخشد. در آموزش حل‌مسأله کودکان یاد می‌گیرند که با مسائل و مشکلات خود به گونه‌ای برخورد کنند که دچار اضطراب نشوند و با شکست‌های اجتماعی برخورد مناسب داشته باشند (توروسکی^{۱۰}، شوارتز^{۱۱}، ۲۰۰۵).

1- Abikoff
2- Klein
3- Sukhodolosky
4- Kassinove
5- Gorman
6- Ellis
7- French
8- Hendren
9- Eggert
10- Twerski
11- Schwartz

هوش هیجانی نوعی پردازش اطلاعات هیجانی است که شامل ارزیابی صحیح، بیان مناسب و به صورت گسترده‌ای به عنوان ظرفیت درک و کنترل هیجانات خود و دیگران تعریف می‌شود (گلمن^۱، ۱۹۹۵). تئوری هوش هیجانی دیدگاه جدیدی درباره‌ی پیش‌بینی عوامل مؤثر بر موفقیت و همچنین پیشگیری اولیه از اختلالات روانی را فراهم می‌کند (کمپ^۲، کوپر^۳، هرمانز^۴، گاردن^۵، بریانت^۶ و ویلیامز^۷، ۲۰۰۵). با توجه به این‌که پرخاشگری نوعی هیجان محسوب می‌شود (گلمن، ۱۹۹۵) و یکی از مؤلفه‌های هوش هیجانی مدیریت هیجانات است (سیاروچی، مایر و فورگاس^۸، ۲۰۰۱) به نظر می‌رسد با آموزش هوش هیجانی به افراد، بتوان پرخاشگری را در آن‌ها کنترل کرد. ارتباط هوش هیجانی با عملکرد بهتر و موفق‌تر در محیط‌های تحت‌تندگی و عوامل خطر بار روانی اجتماعی (ترینیداد، جانسون^۹، ۲۰۰۲) نشان‌داده شده‌است.

بنابراین پژوهش حاضر با هدف بررسی آموزش دو روش مهارت حل‌مسأله و هوش هیجانی بر رفتارهای پرخاشگرانه نوجوانان دبیرستانی صورت خواهد گرفت تا به این سؤالات پاسخ دهد که:

۳-۱ سؤالات اصلی پژوهش:

سؤالات اصلی:

- ۱- آیا آموزش مهارت حل‌مسأله در کاهش رفتار پرخاشگرانه مؤثر است؟
- ۲- آیا آموزش هوش هیجانی در کاهش رفتار پرخاشگرانه مؤثر است؟
- ۳- آیا بین آموزش مهارت حل‌مسأله و هوش هیجانی در کاهش پرخاشگری تفاوت معنی‌داری وجود دارد؟

سؤالات فرعی:

1- Golman
2- Kemp
3- Kooper
4- Hermans
5- Gorden
6- Bryant
7- Williams
8- Mayer&Forgas
9- Trinidad&Janson

۱- آیا آموزش حل مسأله در خرده مقیاس‌های پرخاشگری (بدنی، کلامی، خشم و خصومت) کاهش ایجاد می‌کند؟

۲- آیا آموزش هوش هیجانی در خرده مقیاس‌های پرخاشگری (بدنی، کلامی، خشم و خصومت) کاهش ایجاد می‌کند؟

۳- آیا تفاوت معنی‌داری در دو نوع آموزش مهارت حل مسأله و آموزش هوش هیجانی در کاهش رفتار پرخاشگرانه وجود دارد؟

۴-۱ فرضیه‌های پژوهش:

فرضیه‌های اصلی:

فرضیه‌های اصلی که در این تحقیق مطرح می‌شود این است:

۱-۴-۱ آموزش مهارت حل مسأله پرخاشگری را کاهش می‌دهد.

۲-۴-۱ آموزش هوش هیجانی پرخاشگری را کاهش می‌دهد.

۳-۴-۱ بین آموزش حل مسأله و هوش هیجانی بر کاهش پرخاشگری تفاوت معنی‌داری وجود

ندارد.

فرضیه‌های فرعی:

۱-۳-۴-۱ بین آموزش حل مسأله و هوش هیجانی بر کاهش پرخاشگری در خرده‌مقیاس

پرخاشگری بدنی تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

۲-۳-۴-۱ بین آموزش حل مسأله و هوش هیجانی بر کاهش پرخاشگری در خرده‌مقیاس

پرخاشگری کلامی تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

۱-۳-۴-۱ بین آموزش حل مسأله و هوش هیجانی بر کاهش پرخاشگری در خرده‌مقیاس خشم

تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

۱-۳-۴-۱ بین آموزش حل مسأله و هوش هیجانی بر کاهش پرخاشگری در خرده‌مقیاس خصومت

تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

۱-۵ متغیرهای پژوهش:

آموزش مهارت حل مسأله:

آموزش حل مسأله، ارائه‌ی منظم آموزش مهارت‌های شناختی و رفتاری است که به فرد کمک می‌کند تا مؤثرترین راه‌حل مشکل را شناسایی کرده و به طریقی مؤثر با مشکلات روزمره و مشکلاتی که در آینده پیش می‌آیند برخورد نماید. از میان الگوهای متنوع شیوه‌ی اسپواک و شوره^۱ در رویکرد حل مسأله شامل روش‌های: ۱- متمرکز بر فرایندهای تفکر که زیر بنای حل مسأله‌ی بین فردی است -۲- تبیین و توضیح مهارت‌های شناختی قابل تعریف در حل مسائل بین فردی -۳- کاربرد مهارت‌های حل مسأله‌ی بین فردی (ICPS)^۲ شامل: الف- شناخت و تشخیص مسأله ب- تجزیه‌ی مسأله و بررسی احساس خود و دیگران در مورد مسأله ج- ایجاد راه‌حل‌های چاره‌ساز برای حل مشکل د- طراحی یک نقشه برای اجرای بهترین راه‌حل ه- اجرا، بررسی و ارزیابی مؤثر نقشه می‌باشد. اسپواک و شوره (۱۹۷۴) معتقدند که این مهارت‌ها با تمرین و الگودهی از طریق مراقبان و معلمان یاد داده می‌شوند. لارسون در سال ۲۰۰۴ کاربرد فرایند حل مسأله در پیشگیری از خشونت در مدرسه را پیشنهاد کرد (لارسون^۳، ۲۰۰۴).

آموزش هوش هیجانی:

بردی (۱۹۹۸) که هوش عمومی را شامل هوش شناختی و هوش هیجانی می‌داند معتقد است ابداع هوش هیجانی، ناظر بر حرکت به سوی ارائه‌ی تعریفی جامع‌تر از کنش‌وری عقلی است که عمدتاً از محدودیت پیش‌بینی‌پذیری قوای شناختی در تعیین موفقیت‌های زندگی ناشی می‌شوند. برخلاف این باور که هیجان و هوش، دو سازه‌ی مغایر هستند، از دهه‌ی ۱۹۲۰ موضوع هیجان در ادبیات مربوط به هوش گنجانده شده‌است (گلמן^۴، ۱۹۹۵). در حالی که تلقی منفی از افرادی وجود داشت که مبادرت به ابراز هیجان‌های خود می‌کردند از دهه‌ی ۱۹۶۰ برخی محققان ادعا نمودند که هیجان‌ها می‌توانند تفکر شخص را اداره کرده و فرد را در حل مسأله کمک نمایند (بار-آن^۵، ۲۰۰۶). هوش هیجانی توانایی تشخیص هیجان خود و دیگران و تنظیم هیجان در

^۱- Spivak&shure

^۲- Interpersonal Cognitive Problem Solving

^۳- Larson

^۴- Golman

^۵- Bar-on

موقعیت‌های اجتماعی است. هوش هیجانی در جایگاه هیجان توانمندی‌های انسانی را تشریح می‌کند، به طوری که افراد را به خودکنترلی مبتنی بر خودآگاهی برساند (چان^۱، ۲۰۰۵، اسجوبرگ^۲، ۲۰۰۸).

پرخاشگری:

پرخاشگری مفهوم بسیار پیچیده‌ای است. این رفتار از یک سو تحت تأثیر عوامل موقعیتی و روان‌شناختی است و از سوی دیگر عوامل ژنتیک و زیست‌شناختی در استقرار و گسترش آن نقش بسیار عمده‌ای را بازی می‌کند و از این رو اراییه‌ی تعریفی دقیق و عینی از این سازه بسیار دشوار است. با این وجود بارون^۳ و ریچاردسون^۴ (۱۹۹۴) در تعریف پرخاشگری نشان داده‌اند که هدف این‌گونه رفتارها تخریب و آسیب‌رسانی به یک موجود زنده و اموال اوست. رفتاری که سبب بروز واکنش‌های دفاعی و اجتماعی از سوی قربانی می‌گردد. پرخاشگری مربوط به یک سن و دوره‌ی خاص نیست، در تحقیقات نشان داده شده‌است که پرخاشگری از سنین خردسالی وجود داشته‌است و در طول زمان تداوم یافته (مک فارلین^۵، آلن^۶، هوتریک^۷، ۱۹۵۴، توماس و چس^۸، ۱۹۷۶، به نقل از نلسن و ایزراییل، ۱۳۷۶) در نوجوانی و بزرگسالی ادامه می‌یابد. بیشترین بروز و ظهور پرخاشگری در سنین نوجوانی است.

۱-۶ تعریف عملیاتی متغیرها:

آموزش مهارت حل مسأله:

در این پژوهش آموزش حل مسأله شامل چهار مرحله است -۱- آموزش هم‌نوایی: برنامه‌ی این آموزش، براساس آگاهی دانش‌آموزان در مورد هیجانات خود است. در این برنامه

1- Chan
2- Sjoberg
3- Baron
4- Richardson
5- Macfarlin
6- Alen
7- Hoteric
8- Tomas&Chess

برچسب‌زدن به هیجان‌ات متداول از قبیل شادی، غمگینی، عصبانیت، تعجب، ترس و تنفر در نظر گرفته می‌شود. ارائه‌ی سرنخ‌های غیرکلامی مانند بیان چهره‌ای، کلامی و موقعیتی برای توجه به آن‌ها و هیجان‌ات دیگران، حمایت عاطفی و کمک به دیگران (کریک و دوج^۱، ۱۹۹۴، به نقل از فنیچ^۲) -۲- آموزش ایفای نقش: شرکت‌کنندگان با نقش بازی کردن احساسات درونی خود را آزاد نمایند و یاد بگیرند به جای آن‌که در کنترل خشم خود باشند با آزادسازی کنترل شده‌ی آن، عنان احساسات خود را به دست بگیرند -۳- آموزش کنترل تکانه: در این آموزش شرکت‌کنندگان ابتدا با تشخیص علائم بدنی، پدید آمدن آن‌ها را تشخیص می‌دهند، سپس به آن‌ها آموخته می‌شود تا هنگام مواجهه با یک مسأله و برای مدیریت تکانه خشم خود، راهبرد آرام بودن را تمرین کنند، این راهبردها شامل شمارش اعداد، نفس عمیق کشیدن و خودگویی مفید است. -۴- آموزش مهارت حل مسأله: مراحل آموزش حل مسأله بر اساس شیوه‌ی اسپوواک‌وشوره (همچنین نزو^۳، ۱۹۸۶، به نقل از کسیدی و لانگ، ۱۹۹۶) شامل جمع‌آوری اطلاعات، تعریف و توصیف مسأله‌ای که باید حل شود، بیان راه‌حل‌های مختلف برای مشکل به صورت بارش فکری (امین رنجبر، ۱۳۸۰)، انتخاب بهترین راه‌حل (مانرو، ترجمه‌ی کمالی، ۱۳۷۴) و اجرای آن.

آموزش هوش هیجانی:

در این پژوهش آموزش هوش هیجانی در قالب جلسات آموزشی بر پایه‌ی الگوی نظری سالووی‌ومایر (۱۹۹۰) و با استناد به برنامه‌ی آموزشی بریرلی^۴ (۲۰۰۱)، اصول پیشنهادی گلמן (۱۹۹۸)، کارگاه آموزشی ایوانس^۵ (۱۹۷۲)، اتحادیه‌ی همکاری برای یادگیری تحصیلی، اجتماعی و هیجانی^۶ (۲۰۰۳) طراحی و تنظیم می‌شود. فعالیت‌های پیش‌بینی شده حول محور مؤلفه‌های هوش هیجانی قرار دارند. چهارچوب آموزشی دربردارنده‌ی مهارت‌های خودآگاهی هیجانی، کنترل تکانه، مقابله با هیجان‌ات منفی و شادکامی است. برای آموزش این برنامه ۶ جلسه‌ی آموزشی با

1- Creik&Dodge

2- Finch

3- Nezu

4- Brearly

5- Evans

6- Collaborative for Academic, Social and Emotional Learning